

Uvodna razmatranja i metodologija istraživanja

1. Sadržaj i cilj istraživanja

Promene koje su se u svetu odigrale početkom ovog veka, a naročito nakon izbijanja svetske ekonomske krize 2008. godine, u mnogome su uticale na način razmišljanja i ponašanja velikog broja učesnika na sada skoro već potpuno globalizovanom svetskom tržištu. I dok je ranije, u višedecenijskom relativno stabilnom i prosperitetnom tržišnom privrednom ambijentu, osnovna briga većine uspešnih kompanija bila kako da što više smanje svoje troškove kako bi maksimizirale profit, sada se fokus njihove orijentacije značajno promenio. Uslovi u kojima se danas posluje postali su izrazito nepredvidivi i rizični, tako da su pojedini privredni subjekti koji su na vreme uspeali da shvate suštinu i ozbiljnost aktuelne situacije u mnogome počeli da menjaju obrasce svog ponašanja.

Prve uočljive promene se ispoljavaju u napuštanju tradicionalnog pristupa planiranju poslovanja koje se svodi uglavnom na precizno anticipiranje poslovnih prihoda i rashoda sa stalnom težnjom da razlika između prihodnih i rashodnih stavki bude što veća, naravno u korist prihodne strane. Novi koncept planiranja biznisa koji je još uvek u začetku, umesto prethodnog, pre svega operativnog načina, preporučuje strategijski pristup, čije je težište u pokušaju izgradnje novog modela planiranja poslovanja koje će biti adaptabilno na buduće brojne, neminovne i konstantne tržišne promene. Na žalost, u ovom novodolazećem procesu ima mnogo lutanja, nedorečenosti pa i neslaganja među njegovim kreatorima po pitanju modela kako bi taj pristup trebalo da izgleda i šta treba da sadrži.

U prilog tome govori i činjenica da svetska privreda, izuzev nekoliko malobrojnih zemalja, još uvek ne uspeva da se oporavi od kriznog udara, pa je stoga realno zaključiti da veliki broj privrednih subjekata ne uspeva da se prilagodi novonastalim okolnostima niti da pronade način za svoj goli opstanak, a kamoli rast. Izrazito neopovoljna situacija je u manje razvijenim zemljama jugoistočne Evrope kojima pripadaju Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija i dr., mada se ni pojedine zemlje članice EU (naročito Mađarska i Rumunija), ne mogu pohvaliti svojom trenutnom situacijom. Da ne govorimo o perspektivama koja za veći deo sveta uopšte nisu optimističke.

Ispitujući moguće uzroke takve loše ekonomske situacije u Srbiji i pojedinim susednim zemljama, polaznu pretpostavku ovog rada predstavljala je konstatacija da privredni subjekti u ovoj zemlji nisu značajnije promenili svoj pristup planiranju poslovanja, pa samim tim ni način svog poslovnog delovanja i da stoga ne uspevaju da se prilagode novonastalim ekonomskim uslovima. Oni kao da još uvek čekaju da se ekonomski odnosi u svetu i u njihovoj zemlji normalizuju sami od sebe pa da nastave sa svojim standardnim načinom poslovanja.

Na osnovu takvog zaključka do kojeg se došlo izvršenim predistraživanjem o sadašnjem stanju u svetskoj i domaćoj ekonomiji, proizašla je potreba da se ukaže na neophodnost promene pristupa u planiranju budućeg biznisa, kao i da se, ako to bude bilo moguće, definiše pristup, odnosno predstavi model na koji način to planiranje treba ostvarivati, saglasno novonastalim

okolnostima. Da bi to se to moglo izvesti, neophodno je prvo detaljnije utvrditi kakvo je sadašnje stanje u oblasti planiranja biznisa u Srbiji, kako bi se dobile činjenice na osnovu kojih je moguće odrediti dalje pravce i oblasti delovanja u cilju poboljšanja stanja u oblasti planiranja.

Upravo iz tih razloga za predmet ovog rada odabrano je područje izučavanja planiranja biznisa u tekućim tržišnim uslovima u Srbiji, pri čemu se očekuje da će tako dobijeni istraživački rezultati biti reprezentativni i za mnoge druge zemlje kojima po nivou razvijenosti pripada Srbija, a dobrim delom i za sve druge države koje su pogođene tekućom svetskom ekonomskom krizom. S obzirom na to, tema ovog rada ima sledeću formulaciju: „Planiranje biznisa u kriznim uslovima privređivanja”. Sam njen naslov upućuje na to da se u radu obrađuje oblast planiranja biznisa u privrednim subjektima na primeru Srbije, s tim što će se tako dobijeni istraživački rezultati adekvatno uopštiti i biti reprezentativni za posmatrano planiranje u uslovima tržišne ekonomije u kojoj se respektuje sadašnja i pojava budućih privrednih kriza i depresija – koje će, očigledno, karakterisati poduži period dešavanja u ekonomskim i svim drugim društvenim procesima u čitavom svetu.

Povodom toga treba istaći da navedena tema do sada nije celovitije istraživana, ne samo u Srbiji već i u svetu. Zato njena obrada ima karakter originalnog istraživanja, čiji je primarni cilj da se dobijenim istraživačkim rezultatima u izvesnoj meri doprinese obogaćivanju teorije planiranja biznisa privrednih subjekata – koja istovremeno uvažava kako uticajne spoljne faktore (naročito razvojno planiranje i razvojne zahteve kriznog tržišta), a, takođe, veliku pažnju posvećuje unutrašnjim faktorima (pre svega raspoloživim materijalnim i kadrovskim potencijalima privrednog subjekta). S druge strane, istovremeno će se težiti da tako dobijeni istraživački rezultati podstaknu i pokrenu određene društvene aktivnosti (naročito u Srbiji) u pravcu afirmisanja i unapređivanja prakse planiranja biznisa privrednih subjekata u uslovima kriznog privređivanja, sa osnovnim ciljem da se time doprinese njihovom uspešnom radu i razvoju u budućem vremenu.

Kraće rečeno, izvršeno predistraživanje je ukazalo na sadejstvo sve intenzivnije primene novih naučno-tehnoloških saznanja i interno zasnovanih kauzalnih međunarodnih ekonomskih odnosa koje je poslednjih decenija u svetu dovelo do uspostavljanja svetskog turbulentnog privređivanja, zasnovanog na kontinuiranoj pojavi većih ili manjih lokalnih i svetskih ekonomskih kriza sa kraćim ili dužim periodom delovanja. Takav privredni ambijent, čije će vremensko trajanje svakako biti dugo i neodređeno, direktno utiče na planiranje biznisa. Reč je o tome da turbulentno privređivanje, nasuprot prethodnog relativno stabilnog privređivanja, koje se zasigurno još dugo neće vratiti, zahteva fundamentalno menjanje skoro svih bitnih faktora koji se odnose na planiranje biznisa. Tu se pre svega misli na sagledavanje uticaja okruženja na planiranje, zatim na definisanje strukture planova biznisa, određivanje načina planiranja biznisa, utvrđivanje potrebne kompetentnosti planera biznisa (menadžera privrednih subjekta kao rukovodilaca i njihovih saradnika kao izvršnih subjekata planiranja biznisa) i dr.

U cilju uspešne obrade odabrane teme, unutar pripremljenog projekta istraživanja prvo je determinisan sadržaj, a zatim cilj istraživanja. Sadržaj istraživanja, prema savremenoj naučnoj metodologiji, svodi se na identifikovanje problema i predmeta istraživanja, odakle se zatim izvodi cilj istraživanja.

Problem istraživanja je identifikovan saglasno dobijenim predistraživanjem koje je pokazalo da u sadašnjem planiranju biznisa u privrednim subjektima Srbije postoje mnogi nedostaci vezani kako za eksterne, tako i za interne uticajne faktore. U tom smislu problem ovog istraživanja formulisan je sledećim stavom: kako podići efikasnost planiranja biznisa u uslovima kriznog privređivanja? Shodno tome, odgovor na ovo istraživačko pitanje prvo zahteva uvid u planske implikacije tekuće svetske i lokalne ekonomske krize i dostignuća teorije planiranja biznisa, zatim podrazumeva kritičko analiziranje tekuće prakse u planiranju biznisa u Srbiji, a na kraju ističe potrebu da se na tim osnovama kreira adekvatno planiranje biznisa u uslovima kriznog planiranja u Srbiji i uopšte – što predstavlja osnovu za rešenje ovde utvrđenog istraživačkog problema.

Predmet istraživanja je izveden iz utvrđenog istraživačkog problema. Njime se obuhvata izučavanje stanja i razvoja planiranja biznisa u tekućem kriznom privređivanju u Srbiji, s tim što su dobijeni istraživački rezultati tako generalizovani da budu reprezentativni za oblast planiranja biznisa u bilo kojoj zemlji u kojoj deluje određena privredna kriza. S obzirom na naslov ovog rada, centralno mesto u predmetu ovog istraživanja zauzima prikazivanje stanja i razvoja srednjoročnog planiranja biznisa, koje u odnosu na dugoročno i kratkoročno planiranje ima vodeću ulogu. Ovo otuda što se, po planskoj teoriji, srednjoročnim planiranjem konkretno usmerava budući rad privrednog subjekta, iz čega se zatim uopštavanjem dobija njegov dugoročni, a razradom definiše njegov kratkoročni plan. U tom kontekstu, predmetom ovog istraživanja se obuhvata detaljna obrada stanja i razvoja srednjoročnog planiranja biznisa, odnosno izrade biznis planova dok će unutar toga, izučavanje dugoročnog i kratkoročnog planiranja u privrednim subjektima imati usputni i posledični karakter. Sve ovo se mora posmatrati u okvirima tekuće svetske ekonomske krize – čije ponavljanje u određenoj meri će se svakako dešavati i u budućnosti s obzirom na nepredvidiv i skokovit dalji razvoj nauke i tehnologije i suprotstavljene ekonomske i druge interese članova međunarodne zajednice.

Cilj u posmatranom projektu istraživanja u osnovi se svodio na pokušaj doprinosa obogaćivanju naučnih saznanja iz oblasti planiranja biznisa, s jedne, i na posledično doprinošenje podizanju kvaliteta planova biznisa u praksi, s druge strane. Naravno, ostvarivanje ovako formulisanog cilja istraživanja podrazumeva postizanje adekvatne strukture i kvaliteta krajnjih rezultata ovog istraživanja.

2. Metodologija istraživanja i postavljene hipoteze

Na osnovu utvrđenog sadržaja i cilja istraživanja, primenjenim istraživačkim projektom su utvrđeni i ostali idejni faktori ovog istraživanja u koje spadaju: metode istraživanja, tehnike istraživanja, istraživački instrumenti, uzorak ispitanika i istraživačke hipoteze.

Metode istraživanja su u posmatranom projektu artikulisane na opštu i posebne. Kao opšta metoda korišćena je dijalektička metoda koja je predstavlja generalnu orijentaciju pri realizaciji svih faza istraživanja. Za posebne metode su uzete: metoda naučnog studiranja i metoda naučnog ispitivanja.¹ Prva posebna metoda je korišćena za proučavanje odabrane

¹ Radovanović, Tihomir, Op. cit. str. 31-38.

bibliografske građe, dok je druga primenjena kod organizovanog anketiranja radi prikupljanja neophodnih empirijskih podataka;

Tehnike koje su korišćene u ovom istraživanju, shodno definisanim karakteristikama samog projekta, činile su kompjutersko evidentiranje i statistička obrada podataka iz bibliografske građe, a zatim anketiranje predviđenog uzorka ispitanika i statistička obrada dobijenih primarnih podataka. Kao instrumenti tih tehnika, korišćeni su registratori podataka i pripremljen istraživački upitnik².

Uzorak ispitanika predstavljali su menadžeri privrednih subjekata, ukupno njih 100, od kojih 50 menadžera velikih firmi, a drugih 50 su bili menadžeri malih firmi. Autoru rada su u distribuiranju i prikupljanju popunjenih upitnika pomagala dva anketara. Sredstva za sprovođenje istraživanja su obezbeđenja iz internih izvora, a vreme trajanja istraživanja okvirno je iznosilo 18 meseci.

Hipoteze istraživanja su se svodile na predviđanje glavnih elemenata rešenja postavljenog istraživačkog problema. U ovom slučaju, za glavnu istraživačku hipotezu uzet je stav: pristup planiranju biznisa u kriznim uslovima privređivanja mora da bude izmenjen tako što će biti zasnovan na istraživačkim principima, uz naglašeno respektovanje faktora rizika u budućem poslovanju. Na osnovu ove osnovne hipoteze postavljena je i pomoćna hipoteza koja glasi: planeri biznisa u uslovima ekonomske krize moraju posedovati adekvatnu, povišenu plansku kompetentnost. Ove dve hipoteze su praktično činile vodilju u realizaciji ovog istraživanja. Pored toga, samo istraživanje imalo je i dve pothipoteze koje su se odnosile na utvrđivanje razloga sadašnjeg nepovoljnog stanja u privredi Srbije, a to su: 1) planska funkcija u privrednim subjektima Srbije nije prilagođena novonastalim kriznim uslovima privređivanja i 2) kompetentnost lica koja se u privrednim subjektima Srbije bave planiranjem nije dovoljno visoka i ne odgovara novonastalim pooštrenim okolnostima.

Ovome treba dodati da su navedeni faktori sačinjenog projekta istraživanja u potpunosti korišćeni u svim narednim fazama istraživanja – počevši od planirane dopune literature i njenog izučavanja, do izrade integralnog teksta ovog rada kao specifičnog istraživačkog izveštaja. Na taj način, sačinjen projekat za ovo istraživanje ispunio je svoju osnovnu svrhu, budući da je omogućio da se celina ovog istraživanja racionalno realizuje.

Istraživanje je sprovedeno u nekoliko osnovnih faza. Polazište je predstavljala faza obezbeđenja dodatne literature koja obrađuje temu rada. Sledeću aktivnost predstavljalo je proučavanje prikupljene teorijske građe, a zatim je pripremljen planirani istraživački upitnik. Nakon toga je izvršena obuka dva anketara koji su kasnije pomagali u terenskoj popuni upitnika, kao glavnoj fazi prikupljanja empirijske građe. Sledeći korak je bio pregled prispelih upitnika i odbacivanje onih koji nisu bili adekvatno popunjeni, da bi zatim usledila statistička obrada svih prikupljenih sekundarnih i primarnih podataka. Na osnovu tako dobijenih podataka, ovom obradom dobijene su informacije na osnovu kojih su upotrebom odabranih logističkih postupaka, pre svega indukcije i dedukcije, izvedene istraživačke konstatacije koje su omogućile

² Primerak korišćenog upitnika dat je u prilogima ovom radu.

projektovanje unapređenja planiranja biznisa. Poslednju fazu je predstavljalo pisanje samog ovog izveštaja.

Sintetizovano gledano, ovo istraživanje je realizovano na osnovu relevantnih informacija iz istraživačke građe koja se sastoji od sakupljenih sekundarnih (poznatih) i primarnih (novih) podataka, kao i izvršene njihove istraživačke interpretacije. Osnovna struktura rada je definisana kao jedna celina koja je, saglasno karakteristikama primenjenog metodološkog modela strukturirana u pet osnovnih delova, sa pratećim prikazom literature i odabраниh priloga.

Prvi deo predstavlja analizu teorijskih dostignuća u oblasti planiranja biznisa, gde su prevashodno prikazane dostignuća posvećena oblasti planiranja biznisa, unutar čega su razmatrana pitanja opšteg karaktera i vrste planova biznisa, zatim kontekst načina planiranja biznisa, kao i kompetentnosti nosilaca planiranja biznisa. Time je ostvaren uvid u domete teorije planiranja biznisa u odnosu na planiranje u kriznim uslovima privređivanja.

U drugom delu se prikazuje aktuelno stanje u svetskoj i domaćoj privredi sa akcentom na posledice koje je izazvala tekuća svetske ekonomska kriza. Unutar toga je izloženo dejstvo krize na privredu, zaposlenost i društveni standard stanovništva u Srbiji. Na taj način je stvorena pogodna osnova za konkretnija razmatranja i zaključivanja o efikasnosti oblasti planiranja biznisa u Republici Srbiji, kao predmeta ovog rada.

Treći deo rada je posvećen prikazu sprovedenog istraživačkog projekta u okviru kojeg su najpre definisani osnovni metodološki faktori istraživanja (problem, predmet, hipoteze, ciljevi i metode). Nakon toga u ovom delu dat je detaljan prikaz rezultata terenskog istraživanja koje je sprovedeno pomoću posebno kreiranog upitnika kao osnovnog istraživačkog instrumenta. Istraživanjem je obuhvaćeno 100 menadžera privrednih subjekata u Srbiji. Sam upitnik je podeljen na četiri oblasti u okviru kojih su prikupljeni podaci o: 1) ispitaniku i firmi, 2) praksi korišćenja razvojnih planova u privrednim subjektima Srbije, 3) načinima na koji ispitanici obrađuju biznis planove i 4) kompetentnosti angažovanih planera biznisa. Podaci sakupljeni ovim upitnikom su poslužili kao osnova za izvođenje konstatacije o potrebi novog istraživačkog pristupa u planiranju biznisa.

Četvrtim delom se obuhvata projektovanje istraživačkog načina planiranja biznisa koji se zasniva na planskim zahtevima kriznog privređivanja i analizi dosadašnjih pokušaja izrade ovakvih vrsta planova, kao i na informacijama dobijenim realizovanim empirijskim istraživanjem. U okviru toga predložen je nov model istraživačkog biznis plana, zatim je projektovana neophodna kompetentnost nosilaca planiranja i izvršeno je anticipiranje efekata istraživačkog planiranja biznisa. Time su stvoreni uslovi za utvrđivanje glavnih istraživačkih rezultata koji se svode na rešenje istraživačkog problema, verifikaciju postavljenih istraživačkih hipoteza i identifikaciju novih naučnih informacija.

U petom, poslednjem delu osnovnog teksta izvedeni su osnovni zaključci i date su prateće preporuke. Na tom mestu, korišćenjem postupka logičke indukcije, prvo su specificirani bitni zaključci, a zatim su izvedene najvažnije preporuke vezane za domete ovog istraživanja. Na kraju ovog osnovnog dela izložen je spisak korišćene literature, podeljen na korišćene monografske i elektronske izvore.

U završnom delu rada prezentirani su prilozi uobičajeni za ovu vrstu naučnih radova. U njih spadaju: primer istraživačkog upitnika, prikaz strukture učesnika u anketiranju i postupak statističke obrade korelacije odgovora ispitanika.

3. Zaključci i rezultati istraživanja

Realizovano istraživanje u ovom radu, koje se svodilo na proučavanje uvažavanja planskih zahteva kriznog privređivanja u konkretnoj praksi izrade svih vrsta planova biznisa, omogućilo je izvođenje većeg broja zaključaka između kojih će se nadalje prikazati najvažniji.

Aktuelna teorija planiranja biznisa nije standardizovana i ona se u osnovi zasniva na poznatoj UNIDO metodologiji izrade biznis planova koja je dopunjena potrebnom kompetentnošću planera biznisa. Na osnovu ove teorije, kada je reč o planiranju biznisa privrednih subjekata kao predmeta ovog rada, polazi se od osnovne podele tih planova na dugoročne, srednjoročne i kratkoročne. Unutar toga posmatrana teorija s razlogom ističe da u tome centralnu ulogu imaju takozvani srednjoročni biznis planovi (ili: poslovni planovi) zato što se u takvom periodu planiranja mogu sagledati svi planski faktori i što se na osnovu njih može projektovati dalji poslovni život svih privrednih subjekata. Nasuprot tome, dugoročni planovi biznisa služe kao opšta razvojna orijentacija privrednih subjekata, dok kratkoročni planovi biznisa zapravo čine operacionu razradu utvrđenih biznis planova. Međutim, u tome treba konstatovati da srednjoročni biznis planovi u osnovi određuju profile dugoročnih i kratkoročnih planova, pa zato oni imaju vodeću ulogu u planiranju budućnosti privrednih subjekata. Otuda je u fokus razmatranja ovog rada stavljeno izučavanje stanja i razvoja izrade i primene biznis planova, kao osnovnih planskih dokumenata, uz adekvatnu kraću obradu dugoročnih i kratkoročnih planova biznisa.

Važeća teorija izrade biznis planova, koja se prvenstveno zasniva na pomenutoj UNIDO metodologiji, sugeriše opštu strukturu biznis planova, s tim što se ona donekle razlikuje zavisno od predlagača (državnih preporuka, zahteva poslovnih banaka, finansijskih fondova, predloga naučnih radnika i dr.). Slično važi i za kompetentnost planera biznisa koju predlagači na razne načine interpretiraju. Međutim, zajednička odlika svih tih teorijskih doprinosa planiranju biznisa je ta da se iz njih može determinisati neophodna opšta struktura biznis planova i prateća kompetentnost planera biznisa, pri čemu se ne uzima u obzir kako pripremiti planove biznisa s obzirom na karakter privređivanja koje se danas jasno razlaže na prošli period stabilnog i budući period turbulentnog privređivanja.

Postoji očigledna potreba da se teorija planiranja biznisa dopuni adekvatnim planskim pristupima saglasno vladajućem karakteru privređivanja. U tom smislu je po planskim pristupima potrebno podeliti planiranje biznisa na tradicionalno i istraživačko. Tradicionalno planiranje biznisa se zasniva na pretpostavci nastavljanja stabilnog privređivanja, što je sada već prošlost, i njime se prvenstveno subjektivno sačinjavaju biznis planovi. Istraživačko planiranje biznisa, koje važi za tekuće i buduće uslove turbulentnog privređivanja, do sada nije teorijski razmatrano i ono se zasniva na istraživačkoj objektivizaciji svih relevantnih planskih faktora. Ovi razlozi su

uzrokovali potrebu da se u ovom radu teorijski determinišu načini tradicionalnog i istraživačkog planiranja biznisa.

Radi preciznijeg lociranja utvrđenog istraživačkog problema, treba istaći da se pod sve većim uticajem razvoja nauke i tehnologije i težnje naročito razvijenih zemalja da zaštite svoje ekonomske i političke interese, svetska privreda poslednjih decenija razvija u pravcu ekonomske globalizacije u čemu vodeću ulogu ima grupa najrazvijenijih zemalja. Međutim, unutar toga, zbog određenih slabosti u uspostavljenim međunarodnim ekonomskim odnosima prvenstveno na finansijskom tržištu, posledično se 2008. godine pojavila svetska ekonomska kriza čiji prvi pojavni oblik čini takozvana američka hipotekarna kriza. Ova kriza je u određenoj meri praktično pogodila sve zemlje i njeno prevazilaženje će očigledno dugo trajati. Ujedno, sa pojavom ove krize očigledno se u svetu završava razdoblje stabilnog privređivanja, naspram kojeg započinje razdoblje turbulentnog privređivanja zasnovano na implikacijama daljeg razvoja naučno-tehnološkog progresa i nastavljanju trke većeg broja zemalja za ostvarivanjem sopstvenih ekonomskih interesa na međunarodnom nivou.

Novonastali uslovi privređivanja su uzrokovali neophodnost da privredni subjekti promene načine svog poslovanja i iznađu nove kojima će uspešnije prilagoditi svoje poslovanje novonastalim otežanim okolnostima. Tu se pre svega misli na potrebu adekvatnog menjanja planiranja poslovanja, kako na nivou nacionalnog privrednog sistema, tako i na nivou konkretnih njegovih privrednih subjekata. Ovo podrazumeva potrebu da se sadašnja teorija planiranja biznisa (razvoja privrednih subjekata) u ovom radu prvo kritički razmotri, zatim prouči efikasnost njene sadašnje primene, kao i da se na kraju projektuju određene promene te teorije koje će biti usklađene sa planskim zahtevima sadašnjeg i budućeg turbulentnog privređivanja. Što se tiče planskih zahteva kriznog privređivanja, njihovu strukturu čine: uvažavanje budućih promena u okruženju, tržišno proveravanje odabrane poslovne ideje, elastično projektovanje materijalne i kadrovske osnove planiranog biznisa, kao i podizanje otpornosti planiranog biznisa na pojačane rizike.

Valja ukazati da se kriza prelila i na Srbiju kao malu zemlju sa mnogim nasleđenim ekonomskim i političkim problemima. Upravo zbog toga sadašnji privredni sistem Srbije funkcioniše pod veoma otežanim eksternim i internim uslovima, pa on otuda ostvaruje veoma skromne ukupne rezultate gledano sa aspekta: obima i strukture uključenih privrednih subjekata, obuhvaćenog broja zaposlenih, ostvarenih ekonomskih rezultata, uključenosti u međunarodnu podelu rada, doprinosa podizanju životnog standarda i dr. Iz tih razloga Srbija je upravo pogodna da se na njenom primeru reši utvrđeni istraživački problem.

Kroz realizovano istraživanje u ovom radu prikupljeni su relevantni teorijski i empirijski podaci koji su inkorporirani u sledeće osnovne delove rada: prikaz dosadašnje teorije planiranja biznisa, uticaj tekuće krize na planiranje biznisa, analiza rezultata izvršenog empirijskog istraživanja i projektovanje istraživačkog planiranja biznisa. Polazište u tome je predstavljao neutralan odnos teorije planiranja biznisa prema uslovima privređivanja. Iz tih razloga u prethodnom, pretežno stabilnom privređivanju, na osnovu te teorije, planiranje biznisa ostvarivalo se na tradicionalan (subjektivan) način i bilo je u osnovi efikasno. Međutim, sa pojavom tekuće krize taj način planiranja je postao očigledno neefikasan. Iz tih razloga, radi zamene takvog načina planiranja, shodno sakupljenim istraživačkim podacima i porukama, u

radu je identifikovan novi objektivniji način planiranja biznisa koji je nazvan: istraživački. Upravo zbog toga, u radu su kreirane sve osnovne vrste istraživačkih planova (dugoročnih, srednjoročnih i kratkoročnih), čijom primenom se očekuje da oni budu efikasni u uslovima krize. Naravno, ovu kreaciju pre uključivanja u teoriju planiranja biznisa treba verifikovati kroz šira adekvatna istraživanja i samu plansku praksu.

Osnovne naučne implikacije ovog istraživanja identifikovane su interpretiranjem novih naučnih saznanja koja proističu iz rešenja istraživačkog problema. Njihova suština se ukratko svodi na sasvim izvesnu činjenicu da buduće turbulentno svetsko privređivanje, koje će očigledno potrajati, implicitno zahteva da se svako planiranje biznisa zasniva na odgovarajućem istraživanju (tržišnom i drugom). Da bi to planiranje bilo efikasno podrazumeva se da njime treba da se bave planeri biznisa koji poseduju povišene kompetencije. Na osnovu toga, a saglasno dobijenim rezultatima u ovom istraživanju, moguće je identifikovati nove naučne informacije, u koje spadaju:

- izvršeno je teorijsko determinisanje dosadašnjeg dominantnog tradicionalnog (subjektivnog) načina planiranja biznisa, koje je ostvarivano uopštavanjem dosadašnje planske prakse i uspešno je doprinosilo kvalitetnom planiranju biznisa u prošlim stabilnim opštim uslovima privređivanja;
- projektovano je teorijsko modelovanje potrebnog budućeg istraživačkog (objektivnog) planiranja biznisa, koje je dobijeno dedukcijom principa savremenog marketinga zasnovanog na odrednicama metodologije naučnih istraživanja i koje odgovara planiranju biznisa u tekućim i budućim turbulentnim (prvenstveno kriznim) opštim uslovima privređivanja; i
- konstatovana je potreba podizanja stručne kompetentnosti planera biznisa za izradu istraživačkih planova u odnosu na tradicionalno planiranje biznisa, uz razradu uslova koji do toga treba da dovedu.

Projektovani istraživački pristup planiranja biznisa u ovom radu koji treba primenjivati u uslovima turbulentnog privređivanja neophodno je prethodno proveriti, pa zatim stvoriti bitne pretpostavke za njegovu uspešnu implementaciju. U tome veliku ulogu treba da imaju nadležne državne institucije. To podrazumeva potrebu da država sa dužnom pažnjom pristupi izradu svojih osnovnih strategijskih i drugih planskih dokumenata, koji će privrednim subjektima služiti kao orijentir pri donošenju njihovih internih poslovnih planova. Određeni doprinos trebalo bi da učine i vlasnici i menadžeri privrednih subjekata, svojim adekvatnim dodatnim stručnim obučavanjem i usavršavanjem iz oblasti planiranja biznisa.

Kada je reč o proveru efikasnosti projektovanog istraživačkog pristupa planiranju biznisa, preporučuje se da se ona izvrši organizovanjem istorodnog kompleksnijeg nacionalnog (ili međunarodnog) istraživanja na širem uzorku ispitanika. Tako dobijeni rezultati bi omogućili da se dodatno argumentuje i sadržajno detaljnije konkretizuje ovde projektovan novi pristup planiranju biznisa.

S druge strane, kada je u pitanju obezbeđivanje bitnih pretpostavki za uspešnu primenu projektovanog istraživačkog pristupa planiranju biznisa, tu su najbitnije dve preporuke. Prva preporuka se odnosi na rad državnih organa koji bi trebalo da vode prikladnu nacionalnu makroekonomsku politiku i da na osnovu nje racionalno donose odgovarajuće strategije nacionalnog privrednog razvoja. Druga preporuka je internog karaktera i ona se odnosi na potrebu da privredni subjekti svoje biznis planove, uz uvažavanje eksternih planskih faktora, prvenstveno donose saglasno detaljno izvršenoj tržišnoj proveru nameravane buduće proizvodnje i saglasno svojim mogućnostima, odnosno u skladu sa svojim mogućnostima i realno procenjenim razvojnim potencijalom.

Prihvatanjem navedenih osnovnih preporuka, ovde projektovan istraživački način planiranja biznisa, koji je primeren kriznim uslovima privređivanja, bio bi ne samo dodatno verifikovan, već bi istovremeno bile obezbeđene eksterne i interne pretpostavke da se on nadalje masovnije i uspešnije primenjuje u praksi planiranja biznisa, ne samo u Srbiji, već u bilo kojoj drugoj zemlji.